

LBRIS

We know
books

1865-1936

C Stere

CONSTANTIN
STERE

SCRIERI

PUBLICISTICĂ SOCIAL-POLITICĂ

Volumul 3

(1917)

Ediție de Victor DURNEA

Știința

de victorie, să nu recunoască *de plano* stipulațiile unei păci încheiate între Rusia și Puterile Centrale.

Editorialul se încheie cu constatarea mari dorințe a soldaților ruși de a pune capăt războiului, circumstanță în care „condițiile teoretice” [pentru încheierea păcii] trec în planul al doilea („au o însemnătate secundară”). Dacă astfel pacea era repede intronată, era de așteptat ca indiferența soldaților ruși față de condițiile stipulate să aibă consecințe cât se poate de funeste. Și peste acest lucru directorul „Luminei” trece cu multă ușurință.

CUPRINS

[Scrisoare adresată Regelui Ferdinand]	5
Memoriu asupra chestiei românești	6
Cătră cetitori	9
Glasul realității	11
Din carnetul unui solitar	17
Zece miliarde... ..	18
Din carnetul unui solitar. Congresul de la Moscova	20
Rezultatele financiare ale dezastrului	22
Cauzele războiului mondial	24
Din carnetul unui solitar. Sânge... ..	27
Războiul și Revoluția din Rusia	28
Din carnetul unui solitar. Maximaliștii și Kerenski	30
Bazinul Dunării și românii	31
Din carnetul unui solitar. <i>Dies Irae</i>	33
Războiul și Orientul european	35
Din carnetul unui solitar. Roma și Stockholm	37
Alianța noastră și războiul	38
Din carnetul unui solitar. Basarabia	40
Fatala schimbare de front	41
Din carnetul unui solitar. Polonia și Ucraina	43
Război „fără rizic și sacrificii”	43
Din carnetul unui solitar. Politica de struț	46
Morala fabulei	47
Din carnetul unui solitar. Psihologie de „ocupat”	49
„Opinia publică” și războiul	50
Din carnetul unui solitar. „O tânără româncă”... ..	52
„Țara legală” și războiul	54
Din carnetul unui solitar. „ <i>Rumänische kunstaussstellung</i> ”	56
Consiliul de Coroană și declarația de război	56
Din carnetul unui solitar. Narcoza... ..	59
Tribunalul istoriei	60
Din carnetul unui solitar. Între dictatori	62

„Glasul celui ce strigă în pustiu”	63
Din carnetul unui solitar. Scheidemann și Wilson	66
Revoluția din Rusia	66
Din carnetul unui solitar. Iarăși „tânăra româncă”	69
Dezagregarea economică în Rusia	70
Din carnetul unui solitar. Un cetitor-prieten	74
Politica agresivă și revendicările țărănimei în Rusia	75
România și Republica Rusă	79
Din carnetul unui solitar. „Societatea Națiunilor”	81
Să nu ne înșelăm	82
Din carnetul unui solitar. Un împărat și un avocat	85
Din carnetul unui solitar. Pentru o „damă voalată”	86
Ucraina	89
Din carnetul unui solitar. Trădare față de Rusia...	91
Războiul și chestiunea ucraineană	92
Din carnetul unui solitar. „Spionii”	94
Revoluția ucraineană și România	95
Din carnetul unui solitar. Polonia reînviată	98
„Citația”	99
„Război sau nebulie”?...	99
Finlanda	102
Un paradox economic	105
Paradoxul fundamental	107
Idealul național	110
Din carnetul unui solitar. Unui adversar cinstit	112
Bilanțul...	116
Din carnetul unui solitar. Toamna...	118
Criza morală	118
Din carnetul unui solitar. Un epilog	121
„Le Temps” și „Lumina”	123
Din carnetul unui solitar. Un început...	126
Mahomedanii din Rusia	127
Din carnetul unui solitar. O interpretare	130
Contele Czernin și rolul Austriei	131
Din carnetul unui solitar. Social-revoluționarii și dracul	133
Plan greșit...	134
Din carnetul unui solitar. Daltonism	136
România în fața istoriei mondiale	137
Din carnetul unui solitar. Fatalism...	140

Civilizația europeană și rasa germană	141
Tragedia Regelui Carol	145
Suveranitatea de stat și „independența balcanică”	148
Din carnetul unui solitar. „Omul drept”	151
Parlamentul provizor din Petrograd	151
Din carnetul unui solitar. Un alt glas ce strigă în pustiu	154
Pentru ce sângerează lumea...	155
Lituania	156
Prețioase mărturisiri. Ce ar fi trebuit să știm despre Rusia	158
Din carnetul unui solitar. Logică...	161
Din calvarul Basarabiei	162
Discursul din Liverpool	165
DI C. Iarca și „lovitura de stat”	167
Între guverne și popoare	170
Tragedia...	172
Unde ne ducea victoria Rusiei...	174
Guvernul român și chestia internațiilor	178
Cimitirul	179
Basarabia și Revoluția din 1905	182
Din carnetul unui solitar. Amenințări	184
Basarabia și „Țara-mumă”	185
Sovietul din Petrograd și pacea	187
Dreptul Basarabiei asupra României	190
Din carnetul unui solitar. Uitare...	193
Vorbe și fapte	194
Din carnetul unui solitar. Din cealaltă parte...	197
Castele din Spania	198
Tadeu Kosciuszko	200
Confederația Balcanică	202
Orientare spre Rusia?...	205
<i>Pro domo.</i> Din preistoria războiului României	208
I. DI I. Brătianu în momentul declarării războiului european	208
II. Orgia antantistă	211
III. Un incident. – DI Brătianu pe calea pierzaniei	215
IV. Ruptura. – Ultima nădejde	218
V. După declararea războiului. – Tragică întrebare	221
„Gazette de Lausanne” și „Lumina”	224
Noul moment în revoluția rusă	228
Popor și guvern în Germania	231

Haosul...	233
Perspectivă de pace?	236
Petrograd și Isonzo	238
Petrograd-Iași...	241
Din carnetul unui solitar. Explicația d-lui Patrașcanu	243
Propunerea de pace	244
Criza din Franța	246
Cabinetul Clemenceau	248
Discursul lui Lloyd George	250
Rusia pacifistă	253
„Mâna de fier” în Franța și democratizarea Germaniei	255
Grupările socialiste din Rusia	257
Regimul din Iași și pacea	261
„România rătăcită”	263
Armistițiul?...	265
Dar România?...	268
În fața cugetului	270
Ficțiune...	272
<i>Suprema lex</i>	275
Datoria cetățenească	277
Ironiile istoriei	280
Secretele Înțelegerii...	282
Mesagiul aerian de pace	284
Două școli	286
Din carnetul unui solitar. Un glas din public	289
Cumpăna...	291
Un an...	293
Politica de suburbie...	295
În ceasul al doisprezecelea...	298
Exces de abilitate...	300
Povârnișul...	302
Din carnetul unui solitar. 101...	304
„Nemuritorul Elijah Pogram”...	305
„Pontifii”...	308
Ultimul prilej	311
După 12 decembrie 1916	313
Cuvinte uitate	315
Naționalism?...	318
Demisiunea cabinetului Brătianu	320

Tratatul de pace și situația României	322
Din carnetul unui solitar. Tragică operetă...	324
Lloyd George la răspântie?...	326
„Cazul” Caillaux	329
Dinastia și țara	331
Democrațiile apusene și România	334
Ce-i cu Serbia?	336
Ucraina și maximaliștii	338
România fără Rege și fără guvern	342
Din Camera Comunelor	344
Caillaux	347
Din carnetul unui solitar. „Federația Mării Negre...”	349
Înțelegerea și România după defecțiunea rusă	350
Brest-Litovsk	353
NOTE ȘI COMENTARIU	356

Berlin, 6 aprilie 1917

1. Puterile Centrale și România

Statul român, privit din punct de vedere istoric, se prezintă ca o creațiune a Europei occidentale, ca un dig împotriva Rusiei.

Dacă Anglia și Franța vor lăsa Constantinopolul și Strâmtoarele actualului lor aliat și nu vor mai avea interes să mențină România, Puterile Centrale vor fi cu atât mai mult silite să mențină această barieră, care desparte imperiul slav de la nord de conașionalii săi din Balcani. Dispariția României sau supunerea ei sub stăpânire rusească ar provoca izolarea definitivă a Puterilor Centrale, căci s-ar deschide Rusiei poarta Balcanilor slavi și i se va face posibilă, mai curând sau mai târziu, stăpânirea Strâmtoarelor. În cazul acesta, nu ar fi nevoie nici măcar de o declarație de război, pentru ca o coaliție anglo-franco-rusă să dicteze Germaniei voința sa. Măsuri vamale severe ar avea același rezultat ca și blocada actuală. Austro-Ungaria ar fi sistematic subminată prin agitațiuni panslaviste, care ar fi primejdioase, mai ales dacă ele ar porni din partea unei Rusii liberale, eventual democratice sau republicane. Misiunea istorică a germanilor în Orient ar fi zădărnicită în acest mod, ba chiar s-ar primejdi poziția Germaniei ca putere mondială. Acesta ar fi, poate, punctul de vedere just, pe care ar trebui să-l adopte un bărbat de stat german sau austro-ungar în aprecierea chestiunii române.

2. Motivele mai adânci ale defecțiunii române

Firește că se vor formula grave acuzațiuni împotriva României: nu numai că și-a neglijat datoriile față de aliați, ci a trecut chiar la dușman în clipa hotărâtoare. Oare vina pentru aceasta este numai a României? Glasuri autorizate din partea românilor au atras de mult atențiunea asupra primejdiei și au indicat zadarnic contramăsurile necesare. Nu vrem să mai revenim asupra acestui punct, deoarece un bărbat de stat nu trebuie să se lase influențat de o indispoziție momentană, oricât de justificată ar fi ea, ci trebuie să cerceteze cu sânge rece cauzele lucrurilor. Defecțiunea României se explică prin situația internațională a țării și prin stările ei interne.

Din punct de vedere internațional, România a fost proclamată regat independent după ultimul război ruso-turc, dar această independență, dată fiind situația politică a tânărului stat, a fost o ficțiune și nici n-a fost altceva vreodată. Unde era să găsească acest mic stat puterea suficientă ca să-și creeze o independență reală, în situația sa la Marea Neagră, pe care

colosul moscovit voia încă de secole s-o transforme într-o mare rusă, și în drumul Rusiei spre Balcani și spre Strâmtoare? Situația României era cu atât mai precară, cu cât Peninsula Balcanică încă nu-și găsisese organizația sa politică definitivă, fiind un vast câmp pentru intrigi și frământări. Astfel România își datorează existența rivalității puternicilor ei vecini și era de la început predestinată să fie cuprinsă în sfera lor de influență, fie a Rusiei, fie a Puterilor Centrale.

Se găsisese soluția într-un tratat secret de alianță cu Puterile Centrale, dar păstrarea acestui secret era atât de severă, încât majoritatea miniștrilor români nu cunoșteau dispozițiunile precise ale tratatului. Prin aceasta se dovedește îndeajuns anomalia acestei situațiuni internaționale a României, care oferea astfel teren pentru diferite manopere secrete. Situația internă a regatului sporea această nesiguranță. Vom indica aci câteva fapte caracteristice:

România ar putea fi privită ca o țară de mici agricultori. Țăranii constituie 82% din populație. În realitate, acești țărani nu se bucură de o independență economică. La o exploatare intensă a pământului, câteva milioane de țărani nu posedă decât 3 milioane hectare. Pe lângă aceasta, ei sunt excluși de la participarea la viața publică. Sistemul electoral din România este unic în această privință. Pe de altă parte, vreo 1 000 de mari proprietari posedă singuri mai mult ca jumătate din pământul țării. Aceștia formează o oligarhie fără scrupule, care nesocotește legile. O mare parte a populației orașenești se compune din evrei, cari de asemenea nu se bucură de drepturi politice. În aceste condițiuni, viața politică este un privilegiu exclusiv al acelei oligarhii. Din această cauză, viața politică a luat un caracter nesănătos, iar partidele politice sunt de fapt asociațiuni pentru exploatarea avantajelor puterii guvernamentale, în favoarea membrilor lor. Așa se explică de altminteri lamentabilul spectacol din ultimii ani, în cursul cărora partidele politice s-au străduit să tragă toate foloasele posibile din criza mondială. Din nefericire, călcarea unui tratat are totdeauna mai multă valoare pentru cei interesați decât executarea tratatului.

3. Soluționarea problemei române

Din aceste expuneri rezultă concluziunile necesare pentru viitor. România trebuie, în primul rând, să se alipească de Puterile Centrale, nu prin legătura insuficientă a unei alianțe vremelnice, ci pe baza solidă a unei constituțiuni. Condițiunile și natura acestei legături constituționale trebuie stabilite de comun acord cu Germania și Austro-Ungaria. Ne dăm seama de dificultățile realizării. Din această cauză nici nu precizăm forma. De altminteri nu trebuie să se exagereze importanța ei în situația actuală a României. Fie că

România intră cu cele două Puteri imperiale într-o combinație economică și politică, în genul „Europei Centrale”, fie că formează o unitate reală cu una din aceste Puteri, alegând, de pildă, pe Majestatea Sa Împăratul Austriei ca rege al României, atât pentru România, cât și pentru Puterile Centrale, o astfel de soluțiune este în orice caz de preferat dezmembrării țării. În acest din urmă caz, țara ar deveni ușor o pradă a panrusismului.

Legătura cu Austria se poate stabili mai ușor, grație situației geografice și grație faptului că s-ar simplifica astfel soluționarea chestiunii polone. Important este și faptul că unirea cu Austria ar dezarma pentru totdeauna iredenta română în Ungaria. Pentru realizarea ideii – în caz când această soluție ar fi acceptată de Puterile Centrale –, nu trebuie să se aștepte încheierea păcii generale. Dacă Moldova va fi liberată de ruși, se va putea institui un guvern provizoriu, ca să proclame detronarea actualei dinastii și, în conformitate cu tradițiile țării, să se supună alegerea noiei dinastii unui plebiscit.

Întreaga națiune va primi cu entuziasm noua orânduire a guvernului. Țăranii vor fi câștigați printr-o reformă agrară, care este urgentă. O mare parte a populației orășenești va fi câștigată prin emanciparea evreilor, iar intelectualii prin faptul că toți românii vor avea o dinastie comună. Dacă s-ar adăuga și Basarabia, cu atât mai bine. Numai actuala oligarhie ar fi neluțumită, dar de ea nu se simte nevoie.

4. Primejdiile dezmembrării României

Unirea desăvârșită a României cu Puterile Centrale întrunește deci toate avantajile pentru rezolvarea problemei. Fărămișarea României – nu putem repeta îndeajuns acest lucru – ar fi o primejdie generală și nu ar soluționa problema în niciun fel.

Cedarea Dobrogei pe seama Bulgariei (bineînțeleas că țara aceasta, câștigată de România în 1913, aparține Bulgariei cu deplină dreptate) este inacceptabilă pentru Puterile Centrale, căci, pe de o parte, granița dintre Bulgaria și Rusia ar oferi acesteia un acces mai ușor în Balcani, iar pe de altă parte, gurile Dunărei din Europa Centrală ar ajunge în mâinile slavilor.

Nu ar trebui să se uite că, prin revoluția rusă, chiar dacă ea ar duce numai la o constituție liberală, s-ar putea naște o mișcare în întreaga lume slavă. Mai este oare necesar să se intensifice această mișcare printr-o iredenta română, dezmembrându-se România și dărâmându-se astfel un zid de izolare? Răspunsul este simplu. De aceea nu există decât o singură soluție a problemei române, adică cea indicată mai sus.

5. Concluziuni

Rezumăm soluția problemei române în următoarele propuneri:

- a) Liberarea Moldovei și, dacă este posibil, ocuparea Basarabiei.
- b) Unirea României, pe bază constituțională, cu Puterile Centrale. Forma constituției urmează a se stabili între Germania și Austro-Ungaria.
- c) Reforme interne pentru asanarea vieții publice.

C. Stere

CĂTRĂ CETITORI

Ziarul „Lumina” apare în cel mai tragic moment al istoriei noastre.

Îmi dau seama de răspunderea ce mi-o iau și de greutatea ce-mi stau în cale.

Nu am atâta în vedere piedicile exterioare ce le pot întâmpina – piedici *inerente* situațiunii în orice teritoriu ocupat. Cine nu va pricepe marginile ce ni se vor impune din acest punct de vedere?

Dar sunt dureri care trebuiesc respectate și sunt considerațiuni de conștiință și de demnitate, peste care nu se poate trece.

Dacă întotdeauna, în lunga mea carieră de publicist și om politic, am disprețuit polemici personale, cu atât mai puțin mi-aș putea permite exerciții gladiatorice pentru distracția „galeriei”, când cel lovit nu mi-ar putea răspunde. Nu putem lăsa ca cea mai grozavă tragedie să degereze într-o farsă de bălci, în care socotelile personale și încriminările pătimașe ar putea numai să întunece partea de răspundere, ce apasă asupra fiecăruia dintre noi pentru catastrofa țării.

Pentru ce dar nu așteptăm alte vremuri, când am avea mai multă libertate de mișcări?

Pentru că viața sufletească a unui popor nu se poate opri.

Istoria nu cunoaște o situație mai grozavă ca aceea în care ne aflăm: înfrângerea militară, teritoriul național împărțit între armatele străine, risipirea năprasnică de vieți, ruina materială, tot amarul visurilor de mărire zdrobite, și conștiința vinei grele în fața țării, în fața neamului întreg de pretutindenii, a șirului de generațiuni viitoare...

După doi ani de rătăcirii, de grandomanie zgomotoasă și provocatoare, îmbinate sinistru cu dezlănțuirea tuturor hatărurilor și a speculațiunilor scandaloase, cu goana neînfrântă după plăceri și câștiguri vinovate... Ce orgie, și ce trezire!...

LIBRIS | We know books

Niciodată n-am avut o mai mare nevoie de reculegere și de încordare a tuturor forțelor noastre sufletești.

Un popor nu poate trăi, dacă în clipele de cumpănă nu-și dă seamă de cauzele care l-au aruncat în prăpastie, spre a întrezări și căile de mântuire.

Iar unui publicist sau om politic nu-i poate fi iertat să aștepte cu brațele încrucișate decretul destinului.

Ar fi o nenorocire să clădim totul pe norocul orb al românului. Suntem datori, în măsura puterilor noastre, să luăm parte activă la hotărârea soartei noastre.

Pentru viitorul neamului românesc nu este indiferentă măsura de conștiință și de tărie sufletească de care acum putem da dovadă. Dacă vom aștepta până la „ceasul de apoi”, poate va fi prea târziu...

Îndrăznesc dar să iau condeiul spre a face apel la orice conștiință vie, la orice judecată ce nu este încă de istov întunecată de micile patimi, în care ne-am zbuțuit atâta vreme, la orice suflet românesc, care, în noaptea ce ne învăluie, simte în sine încă destulă tărie ca să se înalțe peste ruinele prezentului, spre a prinde puținele raze de nădejde ce ne pot lumina drumul trudnic al izbăvirii.

Voi face abstracție de toate îngrădirile ce ne despărteau, de toate prejudecățile ce ne învrăjbeau, dar nu voi cruța nici slăbiciunile noastre ale tuturor, nici orgoliul nimănuia. Fără să mă închin vreunui idol, fără respectul fățarnic al lozincilor consacrate, prin care ne-am desprins să ne ascundem lipsa de gândire cinstită și de caracter, fără sfială voi rupe vâlul de deasupra rănilor noastre, voi dezgoli toată minciuna care ne-a otrăvit sufletele și ne-a adus la marginea pieirii.

Nu mă voi lăsa însă târât pe povârnișul încriminărilor și personalităților triviale, obicinuite în presa noastră: nicio vină a ALTUIA nu ne poate doar ierta de DATORIA NOASTRĂ.

Desigur că voi fi silit să judec actele și să discut părerile celor ce au avut un rol însemnat în viața noastră publică, dar numai în măsura necesară pentru marea operă de reculegere a conștiinței naționale. Gândul de polemică personală e străin de mine și voi ști să păstrez toată rezerva dictată de enorma răspundere ce mi-am asumat-o.

Dacă în aceste împrejurări nu întotdeauna voi putea așterne pe hârtie întreg gândul meu, nu există însă forță pe pământ care să mă poată sili să spun un singur cuvânt care să nu fie expresiunea credinței mele.

Trecutul meu poate fi o cheazășie: dacă la vârsta de 18 ani am îndrăznit să mă ridic împotriva atotputerniciei Țarilor, iar în anii aceștia de psihoză națională nu m-am sfiit să țin piept rătăcirilor opiniei publice, tot așa și acum pun condeiul numai în serviciul neamului, după cum cugetul meu mă va lumina: poate nu-mi va fi dat să spun TOT ce cred,

dar desigur că nu voi spune NIMIC ce n-ar izvorî numai din convingerea mea adâncă.

N-am altă armă decât cuvântul și nu caut alt sprijin decât în conștiința și în judecata și celui mai umil dintre concetățenii mei.

Un singur lucru *cer* de la cetitorii ziarului nostru, merit să vadă lumina în aceste zile de durere și rușine: să-l cetească tot așa de *dezbrăcați* de patimi mărunte și prejudecați cum va fi și scris; să cântărească fiecare cuvânt și să-și facă ei singuri examenul de conștiință; dar să nu înăbușe, înspăimântați de lumina crudă a adevărului, răsunetul ce acest cuvânt l-ar găsi în inima lor.

Conștiințele vii mă vor auzi.

Lumina se va face și prin lumină ne va veni mântuirea.

1 septembrie 1917

GLASUL REALITĂȚII^{a)}

Războiul înfăptuiește cea mai aspră critică istorică, ce nu admite nicio mistificare^{b)}.

În graiul grav al tunului amuțește declamația deșartă și se destramă toată împletitura de minciuni convenționale, care, în cursul vieții de toate zilele, poate acoperi urăciunile și scăderile vieții naționale^{c)}.

Și ce striviți am ieșit din acest examen!...

Temeliile vieții noastre de stat s-au dovedit toate zidite pe nisip.

Independența, „Coroana de oțel” ca simbol al unirii dintre Dinastie și țară, Constituția, democrația, „Idealul național” – ce izvor nesecat de inspirației retorice!...

Dar... cum apar aceste lozinci, de care vanitatea națională nu ne permite să ne atingem, astăzi, în lumina aprinsă de făclia războiului?...

Independență și suveranitate națională?^{d)}

Refluxul puterii otomane din Europa s-a repercutat în penele organizației noastre de stat.

„Regulamentul Organic”, prima noastră Constituție, *dictată din Petersburg*, nu se înfățișază în realitate decât ca afirmarea voinței Imperiului Moscovit de a se substitui suzeranității turcești. Precum și a doua noastră Constituție, „Convențiunea” din 1858, *redactată la Paris*, simbolizează protectoratul marilor puteri, voința Europei de a stăvili expansiunea rusească în Orient...

În fond, acestei *voinți europene* își datorește statul român existența și însăși rațiunea lui de a fi.

Dar proclamarea independenței României, în urma războiului din 1877, a lăsat acest stat în realitate din nou „în aer”.

În adevăr, ce independență *reală* putea avea un mic regat, de 6-7 milioane, situat pe țărmurile Mării Negre, pe care Colosul de la Nord de două veacuri năzuiește să o transforme într-un „lac rusec”, și în calea tradițională a aceluiași colos spre Constantinopol și Dardanele?

Nu e de mirare că, în ciuda frazeologiei întrunirilor noastre politice, nu am putut, de pildă, construi în țară la noi linia ferată Dorohoi–Noua Suliță, de mult hotărâtă, pentru că... Rusia nu ne permitea să facem stațiunea de joncțiune pe teritoriul austriac, care ne-o dictau interesele noastre economice și strategice. Precum nu e de mirare că am fost siliți să tolerăm pe teritoriul nostru organizația quasi-oficială a poliției rusești.

Independența unui stat nu poate fi asigurată decât prin puterea lui de rezistență împotriva amenințărilor din afară. Dar ce rezistență putea opune mica Românie împotriva Rusiei, pe care necesitatea istorică și însăși rațiunea ei de stat o mănau peste pragul românesc, înspre Balcani?

Situația noastră a ajuns și mai tragică în momentul când Franța și Anglia, inițiatoarele „Convențiunii” din Paris, abandonând aliatei lor de la nord Constantinopolul și Strâmtoarele, fatal s-au dezinteresat de soarta celor câteva milioane de „valahi” de la gurile Dunării...

*

O singură soluție a fost găsită în această situație, plină de primejdii, de politica noastră tradițională – sub inspirația și conducerea tuturor marilor noștri bărbați de stat și a oamenilor politici de frunte: Ion Ghica, Mihai Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Lascar Catargiu, D.A. Sturdza, P.P. Carp, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, ca și... d-nii Ionel Brătianu, Take Ionescu și defunctul Nicu Filipescu. Și această soluție se rezumă într-un tratat de alianță cu Puterile Centrale, ale căror interese nu sunt compatibile cu întinarea Rusiei la Dunăre.

De altfel, nici nu aveam multă alegere, dacă nu ne resemnam la disoluție apropiată în oceanul moscovit.

Dar însuși secretul absolut păstrat asupra acestui tratat vădește toată falșitatea situației noastre internaționale. Secretul era atât de riguros, că și cei mai mulți dintre miniștri nu-i cunoșteau clauzele. Chiar ministrul de Afaceri Străine din momentul izbucnirii conflictului european, d. Em. Porumbaru, nu aflase despre ultima reînnoire a tratatului, făcută abia cu un an înainte, decât în ziua primului Consiliu de Coroană, în iulie 1914.

Un stat având conștiința plenitudinii suveranității sale nu se poate pune într-o astfel de situație. Această plenitudine însă n-a fost decât o ficțiune: Rusia nu ar fi iertat României o alianță fățișă.

*

Rezultatele sunt cunoscute: Regele Carol, părăsit în momentul critic de sfetnicii săi, bacanala celor doi ani ce au urmat, România transformată într-o arenă de luptă dintre legațiunile străine; până la nenorocirea din urmă: țara târâtă la măcel împotriva intereselor sale vitale și împotriva voinței sale, însuși Regele Ferdinand într-un document oficial declară că 90 la sută din români nu voiesc războiul^o; și până la rușinea din urmă – generalii străini, în frunte cu plenipotențiarul rus Masolov, luând sub tutelă comanda noastră supremă, comisiunile compuse din agenți străini distrugând izvoarele avuției naționale și, în sfârșit, chiar toată armata noastră dizolvată în cea rusească... Și doar generalii ruși nu s-au dovedit vulturi și armata care a săvârșit faimoasele „retrageri strategice” din Galiția și Polonia, ca și în Dobrogea noastră, nu se putea pretinde mai destoinică decât a noastră, pentru ca umilirea să fie cel puțin justificată prin considerațiuni pur militare.

Și ca final grotesc: primul nostru ministru înaintând guvernului revoluționar din Petrograd o plângere împotriva aceluia ministru al Țarului Nicolae, „trădătorul” Stürmer, cu care el, reprezentant al României suverane, abia încheiase tratatul de alianță!...

Ca să ajungem oare aci, ca să jucăm acest rol în fața „Sfatului Muncitorilor și Soldaților” din Palatul Tauridei, luasem aerele de „arbitri ai Europei”?

Se poate imagina o mai dureroasă sfârșimare a iluziunii de independență?

Dar, odată ce am călcat în picioare singurele legături care, cu timpul, ne puteau asigura o dezvoltare națională, în adevăr liberă, propășirea și prosperitatea generațiilor viitoare, natural, nu mai puteam recurge împotriva obijduitorului Stürmer decât la... mila „Sfatului Muncitorilor”...

Căci, prin forța lucrurilor, altă independență nu putem avea decât asigurarea situației noastre internaționale printr-o legătură temeinică cu acele state mari, pe care ni le indica însăși situația geografică, cum și interesele noastre economice și tradițiile istorice.

Războiul a învederat prea târziu, din nenorocire, că această legătură temeinică un tratat secret nu ne-o poate asigura.

*

În retorica noastră curentă, evocațiunea Independenței a fost întotdeauna asociată de preamărirea „Coroanei de oțel”.

Și, în adevăr, între situațiunea noastră internațională și chemarea pe tronul României a dinastiei Hohenzollern, care prin sine însăși simbolizează un program politic, există cea mai intimă legătură.

De la divanurile ad-hoc, țara a cerut o monarhie constituțională și o dinastie *dintr-o casă domnitoare a Apusului european*.

Am avut nevoie de o dinastie puternică și de o dinastie apuseană, pentru ca Coroana să fie respectată înăuntru și în afară, fiindcă numai așa și-ar fi putut îndeplini misiunea: înăuntru, pentru ca autoritatea Coroanei, ridicându-se peste luptele dintre partide, să ne poată asigura ordinea și evoluția politică normală; în afară, pentru ca, prin însăși legătura dinastică, țara să înceteze de a fi o jucărie între diferite facțiuni sprijinite de puteri străine și pentru ca astfel România să-și asigure locul ce i se cuvine în echilibrul european.

Aceeași directivă politică generală, același gând care a determinat alianțele noastre, ne-au impus și alegerea dinastiei.

Dar echivocul situațiunei internaționale a creat o situațiune falșă și Coroanei.

Chiar la începutul domniei sale regele Carol a fost silit să abdice, pentru că „inima României era acolo unde flutura drapelul Franței”. Iar în urmă el nu și-a putut asigura o relativă liniște decât adoptând vestitul sistem al „rotativei”.

*

De atunci înainte limbajul slugarnic al detentorilor „puterii”, lipsit de orice demnitate și de orice respect real pentru Coroană, se perindă ca o manifestație normală a sistemului politic, cu insultele triviale ale opozanților.

Semnalul „luptelor de răsturnare”, menit să pună în mișcare *rotativa*, îl dădea aproape întotdeauna un „șah la rege”, pentru ca „neamțul să știe de frică”. Nimic nu asigura mai bine o carieră politică decât violența atacurilor împotriva Coroanei. Insultătorul de la o întrunire publică era sigur să fie invitat a doua zi la masa regală. Iar în cazul unei opoziții prea prelungite, ca cea mai bună recomandăție pentru portofoliul ministerului de război, slujea o mică conjurație printre militari...

Nicio declamație nu poate subtiliza acest adevăr: după o jumătate de veac de domnie, Regele Carol s-a văzut amenințat cu răsturnare prin conspirația dintre chiar sfetnicii săi cu miniștrii puterilor străine. Bătrânul Rege amărât și-a închis ochii, hulit în ultimele clipe ale vieții de toată plebea politicianilor, pentru că în momentul hotărâtor a voit să stea la straja interesului de stat și a demnității naționale, apărând directiva politică consacrată de elita tuturor generațiilor trecute.

În tămâia discursurilor funebre nu s-a putut topi rușinea acestui sfârșit...

Și războiul a rupt ultimul vâl; guvernul român s-a crezut în drept de a-și trâmbița triumful, pentru că Regele României a fost numit aici, în țara lui, comandant al armatei în care fusese înglobată oștirea lui...

Nu știm dacă *numirea* a fost revocată de sfatul revoluționar pe malurile Nevei...

Incriminările sunt inutile și nedrepte. Respectul nu se poate stipula printr-un contract. El se impune prin autoritatea proprie, izvorâtă din forța vie a unei instituțiuni. Această autoritate și această forță n-a avut-o și n-a putut-o avea Coroana României, fiind dată minciuna de la baza vieții noastre de stat^{f)}.

*

Din această situațiune decurgea fatal și toată ipocrizia constituționalismului nostru.

Rotativa a dat țara pe mâna unei oligarhii lacome și corupte, organizată în asociații pentru exploatarea avantajelor puterii.

Cele mai hotărâte bunevoitii individuale – spre cinstea noastră acestea nu ne-au lipsit – rămâneau neputincioase în fața *sistemului*.

Și așa s-a putut întâmpla ca această țară constituțională să fie aruncată în război, fără ca vreun organ al voinții naționale să fie consultat, numai după porunca lui... Stürmer...

*

Ca încoronare a acestei evoluțiuni, „Idealul național”, identificat cu precupețirea sufletelor românești, cu trocarea teritoriilor băștinașe, care veacuri au trăit o viață istorică comună, cu îngenuncherea smerită în fața brațului care ne-a lovit, numai ca „protectoratul” moscovit să se întindă și peste Carpați... și pentru realizarea idealului național al... panrusismului...^{g)}

În cercul acesta vițios, toate se înlănțuiesc și se sprijină: falșitatea situațiunii internaționale, lipsa de autoritate a Coroanei, nesinceritatea și imoralitatea vieții publice.

Și fantasmagoriile au logica lor. Cea mai deșanțată aventură politică, născută din violarea tratatului, care singur ne mai putea da un punct de rezim, este și ea în logica acestei situațiuni morbide: violarea unui tratat e întotdeauna mai apreciată de cei interesați decât respectarea lui...

*

Prăbușirea era scrisă în cartea neamurilor^{h)}. Un popor nu poate trăi vecinic într-o fantasmagorie și încercarea prin foc și fier a împrăștiat mirajul.

Printre ruine, ne rămâne numai să tragem învățăminte din acest cataclism.

Războiul va trece. Se va pune problema – ea se pune de pe acum – a reedificării din temelie a templului risipit.

Cu groază ne întrebăm: din nou aceeași minciună? O existență șubredă fără nicio siguranță pentru ziua de mâine; un stat a cărui „suveranitate” e